

הרב מנשה שמרלובסקי

תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבבו(סנהדרין ה' ע"ב)

ראשי פרקים:

- א. הצגת הגמרא בסנהדרין
- ב. השוואת הגמרא בסנהדרין לגמרא בעירובין ובירור שיטת תוס'
- ג. נטילת רשות - דעת תוס'
- ד. דעת הרמב"ם והכס"מ לגבי נטילת רשות
- ה. דעת הריב"ש

א. הצגת הגמרא בסנהדרין

הגמרא בסנהדרין (ה' ע"א) דנה, האם רשות מהנשיא שבא"י לדון, מועילה על מנת לפטור במקרה של טעות, כאשר מקבל הרשות דן בבבל. מביאה הגמרא ראייה לכך מן הסיפור על רבה בר חנה. ממשיכה הגמרא ושואלת: "מאי רשותא?" ועונה: "כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי, בן אחי יורד לבבל, יורה? יורה! וכו'". בהמשך מקשה הגמרא "אי גמיר, רשותא למה לי למשקלוי" ומתרצת: "משום מעשה שהיה, דתניא וכו'", שהורה חכם וטעו בדבריו, ומסיימת: "תנא: באותה שעה גזרו - תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבבו".

מהגמרא עולה שאלמלא הגזירה, תלמיד שיודע להורות כהלכה יכול להורות, ולא עוד אלא שהגמרא מתפלאה: "רשות למה?" ומתאים הדבר לדברי הגמרא בע"ז (י"ט ע"ב):

"אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב: מאי דכתיב 'כי רבים חללים הפילה' - זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה, יעצומים כל הרוגיה' - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה".

רק בגלל המקרה שקרה גזר רבי שתלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבבו. בהמשך הגמרא בסנהדרין מובא:

"תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר, דרש להו: מותר ללתות חטיין בפסח. אמרו לו: לאו ר' מני דמן צור איכא הכא, ותניא: תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלוש פרסאות כנגד מחנה ישראל? - אמר להו: לאו אדעתאי".

---

¹ כלומר, קודם הגזירה יכול היה התלמיד לקבוע לעצמו שהוא ראוי להורות, ולאחר הגזירה הוא צריך את אישור רבו לכך.

ויש מקום לברר, מדוע צריך רשות דווקא מרבו, האם אי אפשר לקבל רשות גם מתלמיד חכם אחר שאינו רבו, שיכיר ביכולתו להורות. כמו כן יש לשאול, מה יהיה הדין כאשר רבו אינו כאן או נפטר, האם הגזירה עדיין במקומה עומדת שלא יורה, שהרי עדיין אין מי שנתן הסכמתו שהתלמיד יכול להורות, ועיין בכך לקמן בחלק ה'.

האיסור שמובא כאן שונה מהאיסור שהובא לעיל. כאן מדובר באיסור גמור משום כבוד רבו, שהר"ן מגדירו כאיסור דאורייתא, ובגמרא בעירובין (ס"ג ע"א) מבואר שיש בכך אף חיוב מיתה בידי שמים.

אם נשאל את עצמנו, לשם מה היה צורך בגזירה, הרי ממילא יש איסור מצד כבוד רבו, נענה, שהגזרה נצרכה למקרים בהם לא שייך לאיסור מצד כבוד רבו. ובפשטות נראה, שהאיסור מצד כבוד רבו הוא דווקא כשמורה במקומו (תוך ג' פרסאות כדברי הברייתא כאן), והגזירה נצרכה לאסור, כשבא להורות מחוץ למקום רבו, אף שאין בכך פגיעה בכבוד רבו. וכן כותב הר"ן כאן:

"וכדמסקינן בעירובין (ס"ג ע"א) פרק הדר: 'אמר רבא בפניו אסור וחייב מיתה, שלא בפניו אסור ואינו חייב מיתה'. והכי פירושו, בפניו ממש – מיתה, שלא בפניו אלא שהוא תוך ג' פרסאות – אסור מדאורייתא ואין חייב מיתה. וזהו בתלמיד גמור אבל בתלמיד חבר בתוך ג' פרסאות מותר². ולפי זו (נראה לגרוס זה) גזירה זו שהיא מדרבנן היא בתלמיד גמור חוץ לג' פרסאות, דבתוך ג' פרסאות איכא איסור דאורייתא".

ב. השוואת הגמרא בסנהדרין לגמרא בעירובין ובירור שיטת תוס'

תוס' כאן (ד"ה "אלא"), מביא סתירה בין הנאמר כאן בברייתא, שהאיסור של הוראה במקום רבו הוא רק בתוך ג' פרסאות, לבין המובא בגמרא בעירובין (ס"ג ע"א), שרב המנובא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא, ובפשטות חרתא דארגיז היתה חוץ לג' פרסאות ממקום מושבו של רב הונא. וכן מקשה תוס' מהנאמר בגמרא שם, בשם רבא: "בפניו אסור וחייב מיתה, ושלא בפניו אסור ואין חייב מיתה", ומשמע התם מתוך הסוגיה, דתוך שלוש פרסאות חשוב בפניו וחוץ לג' פרסאות, שלא בפניו³, ואם כן סותר הדבר את העולה מהברייתא כאן, שחוץ לג' פרסאות מותר.

ומתרץ תוס' כאן: "ונראה דהתם מיירי בלא נטילת רשות מרבו", כלומר שאז אסור גם חוץ לג' פרסאות. ובתוס' בעירובין (ס"ב ע"ב ד"ה "רב חסדא") תירץ, שמה שנאמר בברייתא, שאסור רק בתוך ג' פרסאות הוא בתלמיד חבר, אך בתלמיד גמור אסור גם מחוץ לג' פרסאות (בתוס' כאן כתב על תירוץ זה שהוא דחוק).

מפשטות דבריהם נראה, שהאיסור שהוכיחו קודם שקיים גם חוץ לג' פרסאות, הוא אותו איסור שקיים בתוך ג' פרסאות, כלומר של כבוד רבו, אך הוא חמור פחות ואינו מחייב מיתה, ואינו איסור הגזירה שמוזכר כאן.

² כפי שהגמרא בעירובין (ס"ג ע"א) מחלקת, ולשיטת הר"ן, שכל האיסור בתלמיד גמור הוא רק בג' פרסאות ממילא עולה, שבתלמיד חבר מותר אפילו בתוך ג' פרסאות.

³ ובתוס' בעירובין (ס"ב ע"ב ד"ה "רב חסדא") מסביר כיצד משמע כן. אמנם יש מהראשונים שחולקים על כך, וכפי שהובאה לעיל דעת הר"ן.

וכן כותב הר"ן⁴ בדעתם וז"ל:

"והתוס' ז"ל תופסים דרך אחרת, ופירשו 'בפניו חייב מיתה' - והוא תוך ג' פרסאות, 'שלא בפניו' - חוץ לג' פרסאות אסור מדאורייתא ואין חייב מיתה".

הר"ן אמנם כותב זאת בהביאו את דברי התוס' בעירובין, אך בפשטות הוא הדין בדעת תוס' כאן.

לפי הסבר זה בתוס' קשה, שאם חוץ לג' פרסאות יש איסור גמור - מה המקום לגזירה? וכן מקשה הר"ן:

"ולדבריהם ז"ל קשה, א"כ למאי איצטריכו לגזור הכא, תלמיד אל יורה אלא אם כן נטל רשות מרבו, דהא בלא הך גזירה איכא איסור דאורייתא?"

ותירץ:

"והוצרכו להעמיד גזירה זו בתלמיד חבר, שבתוך ג' פרסאות איכא איסורא וחוץ לג' פרסאות מותר, ומכח גזירה זו נאסר אפילו חוץ לג' פרסאות אלא אם כן נטל רשות".

אף שהר"ן כתב זאת לפי תירוץ התוס' בעירובין, ניתן לתרץ כן גם לפי התוס' שלנו. ומה שתוס' לא קיבל את התוס' בעירובין, הוא דווקא בכך שלא נראה לו להעמיד את הברייתא כאן, שמתירה להורות חוץ לג' פרסאות, דווקא בתלמיד חבר, ולכן תירץ תירוץ אחר, אך גם הוא יסכים שיש הבדל בין תוך ג' פרסאות לחוץ מג' פרסאות לגבי תלמיד חבר, כפי שעולה מהגמרא בעירובין, ולכן תירוץ הר"ן מתאים גם לתוס' כאן.

אולם נראה קצת דוחק להעמיד את כל הגזירה דווקא בתלמיד חבר, שהרי בו דווקא אין לחשוש שאיננו יודע להורות כראוי⁵.

הריטב"א בעירובין (אמצע ד"ה "ולטעמיה") מתרץ תירוץ אחר. לדעתו כבוד רבו שקיים גם חוץ לג' פרסאות, אינו בכל העולם. והגזירה של רבי, שתלמיד אל יורה, היא אפילו הוא רחוק מאוד מרבו. ושואל הריטב"א, א"כ מה השיעור של "לא בפניו" שאסור גם חוץ לג' פרסאות מטעם כבוד רבו?

⁴ אך שו"ת הריב"ש (סימן רע"א) שיובא לקמן, נוקט בדעת התוס' אחרת ואומר, שהאיסור שתוס' הוכיחו שקיים גם חוץ לג' פרסאות הוא איסור הגזירה שמוזכר כאן, ואיסור דאורייתא הוא רק בתוך ג' פרסאות. ואמנם יש יתרון בפירושו, שלא נאמר שיש דרגות בחומרת איסור דאורייתא. אך מפשט דברי רבא בעירובין: "בפניו אסור וחייב מיתה, שלא בפניו אסור ואין חייב מיתה" - נראה שמדובר גם שלא בפניו (שלדעת תוס' הוא חוץ לג' פרסאות), באותו סוג איסור כמו בפניו. אמנם יתכן לתרץ זאת לפי דברי הריב"ש במהות הגזירה כפי שיבואר להלן (חלק ה'). ולפי דברי הריב"ש בתוס', אין מקום לקושיה שאנו מביאים להלן, אך מפשט דברי התוס' בעירובין נראה שזהו אותו איסור וכדברי הר"ן. אמנם יתכן לומר שהתוס' כאן, לפחות בתירוץ, סוברים שאכן האיסור חוץ לג' פרסאות הוא מחמת הגזירה, וזה גופא התירוץ, שלכן חוץ לג' פרסאות מועילה הרשות, שזו גופא הגזירה שיטול רשות מרבו.

⁵ גם בתלמיד גמור מדובר שיועד להורות, אחרת ודאי אסור לו להורות גם בלא איסור כבוד רבו או הגזירה. אלא שהגזירה באה כדי שתהיה ביקורת על כך, ולא כל מי שבטוח בעצמו שראוי הוא להורות, יוכל להורות. ומסתבר שבתלמיד חבר אין לחשוש כל כך.

ועונה: כל שהוא באותה אפרכיא שרבו גר - אסור מטעם כבוד רבו והגזירה של רבי אפילו הוא בסוף העולם.⁶

ג. נטילת רשות - דעת תוס'

תוס' בסוגיין מתרץ: "ונראה דהתם מיירי בלא נטל רשות מרבו". אם נבין את דברי תוס' קודם התירוץ כפשוטם, וכפשט ההוכחה מעירובין, שהאיסור חוץ לגי' פרסאות הוא איסור דאורייתא משום כבוד רבו, כפי שהבאנו לעיל מהר"ן בדעת תוס', וגם בתירוץ נשאר בהבנה זו, יצא שתוס' מתרץ שיש הבדל בחומרת האיסור בין תוך גי' פרסאות לבין חוץ לגי' פרסאות לגבי רשות מרבו (כפי שיש הבדל לגבי חיוב מיתה ולגבי דין תלמיד חבר). ולכן, בתוך גי' פרסאות גם כשנטל רשות מרבו לא מועיל, וחוץ לגי' פרסאות נטילת רשות מועילה. ו... יגיוד לדעת הר"ן וראשונים נוספים, שבנוטל רשות אין איסור גם בתוך גי' פרסאות, מפני "שרב שמחל על כבודו - כבודו מחול"⁷. לפי זה, תוס' כאן חולק על תוס' בכתובות (ס' ע"ב ד"ה "כי אפקרותא"), שהתייחס לדברי אביי שם:

"האי מילתא דאמור רבנן, אפילו ביעתא בכותחא לא לישרי איניש במקום רביה, לא משום דמחזי כאפקרותא, אלא משום דלא מסתייעא מילתא".

וכתב על כך תוס' (שם):

"ונפקא מינה, שהיכא דהרב מוחל על כבודו דשרי, ואפילו הכי אל יורה דלא מסתייעא מילתא, הואיל ורבו אצלו".

יוצא מדבריו, שבזמן שרבו מוחל על כבודו לא קיים איסור דאורייתא, ויש להזהר מכך רק מצד שלא מסתייעא מילתא, בניגוד לתוס' בסנהדרין הסובר, שאף בנטילת רשות יש איסור גמור בתוך גי' פרסאות.

וכן כותב הגר"א יו"ד (סימן רמ"ב ס"ק ח'): "ותירצו (תוס') בסנהדרין שם, דתוך גי' פרסאות אפילו נטילת רשות לא מהני"⁸. וממשיך הגר"א: "ובכתובות (ס' ע"ב ד"ה "כ"י") כתבו דמהני, אלא דלא מסתייעא מילתא", כלומר תוס' בכתובות חולק על תוס' שלנו בענין זה וסובר, שרשות כן מהני לעיקר הדין.

⁶ זוהי דעת הריטב"א עצמו, אך לפני כן הביא את דעת ר"י, הסובר שהאיסור של לא בפניו הוא לכל העולם. הריטב"א דוחה את דבריו בגלל הקושי דלעיל. ולר"י צריך לתרץ כפי שתירץ הר"ן.

וניתן להעלות נפק"מ נוספת בצורך בגזירה, למקרה שרבו נפטר, שכבר לא שייך כבוד רבו, אך עדיין יצטרך מכת הגזירה לבקש רשות מרב אחר (וצ"ב מי), אם נאמר שהגזירה קיימת גם במקרה כזה ועדיין להלן (חלק ח').

⁷ ובהערות על המאירי לרב רלבי"ג הקשה כן, מהי סברת הסובר שרשות לא מועילה, מדוע שלא יצא מדבריו את הכלל של רב שמחל על כבודו? וכתב, שאפשר לתרץ בדוחק, דלהורות תוך גי' פרסאות למקום רבו הוא בזיון לרב, ועל בזיון אינו מוחל, עיי"ש.

⁸ ובסוגריים שם נוסף: "וז"ש בהג"ה ואפילו נטילה וכו'", והכוונה להגהת הרמ"א (סעיף ד'), שאפילו נטילת רשות לא מהני בגי' פרסאות, ומצוין כאן שהמקור לכך הוא התוס' אצלנו.

מוסיף הגר"א: "ואפשר, משום דרב יוסף לאו רבו המובהק היו, ורבה רבו המובהק היה", כלומר ניתן לדחות, שאין הוכחה שתוס' בכתובות חולק על תוס' בסנהדרין, ודווקא שם שלא היה רבו המובהק מועילה רשות. ממשיך הגר"א: "אבל בעירובין שם תירצו וכו'", כלומר, בתוס' בעירובין הביאו תירוץ אחר, ונראה שחולקים על תוס' בסנהדרין וסוברים שרשות מועילה, כיוון שלא תירצו כתירוץ תוס' כאן⁹. עכ"פ, מדברי הגר"א עולה, שתוס' אצלנו סובר, שברבו מובהק רשות לא מועילה בתוך ג' פרסאות.

אמנם הריב"ש (תשובה רע"א) כותב בדעת תוס' (בניגוד למה שכתבנו לעיל בשם הר"ן), שמה שנוקטים שבפניו הוי תוך ג' פרסאות וחייב מיתה ושלא בפניו הוי חוץ לג' פרסאות ואסור, אין זה איסור דאורייתא, אלא איסור הגזירה¹⁰. ולפי דבריו ניתן לומר, שמה שכתב תוס' בסנהדרין: "דהתם מיירי דלא נטל רשות מרבו" הכוונה, שמחוץ לג' פרסאות מותר כאשר נטל רשות מרבו, שכבר אין את הגזירה, וכשלא נטל רשות מרבו **אסור מחמת הגזירה**. ממילא ניתן לומר, שלעולם תוס' בסנהדרין אינו חולק על תוס' בכתובות וכפשוט הגמרא שם, שכאשר הרב מחל על כבודו אין איסור משום כבוד רבו, ויש להבדיל בין נטילת רשות סתם, הבאה להתיר את הגזירה לבין רשות מפורשת להורות במקום רבו שרק היא נחשבת למחילה. וגם תוס' בסנהדרין מסכים, שכאשר יש רשות גמורה דהוי מחילה, מותר להורות אפילו בתוך ג' פרסאות.

אמנם כל הפירוש הזה נראה דווקא לפי דברי הריב"ש בתוס', אך הר"ן פירש אחרת, וכן פסק הרמ"א על פי תוס', שרשות בתוך ג' לא מועילה.

ד. דעת הרמב"ם והכס"מ לגבי נטילת רשות

הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ה ה"ב – ה"ג) כותב:

"איזהו חולק על רבו, זה שקובע לו מדרש, ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים, ואע"פ שרבו במדינה אחרת. ואסור לו לאדם להורות בפני רבו לעולם, וכל המורה הלכה בפני רבו – חייב מיתה.

היה בינו לבין רבו י"ב מיל (ג' פרסאות), ושאל לו אדם דבר הלכה – מותר להשיב... במה דברים אמורים, בדבר שנקרה מקרה, אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף העולם ורבו בסוף העולם – אסור לו להורות עד י"ב מיל, אלא אם כן נטל רשות מרבו".

כותב הכס"מ בדעת הרמב"ם, שאף הרמב"ם סובר כדעת תוס', שתוך ג' פרסאות חשיב בפניו וחייב מיתה. וכדי ליישב את הקושיה, שמהברייתא בסנהדרין עולה שחוץ לג' פרסאות מותר, ומהגמרא בעירובין עולה שאסור,

⁹ הגר"א כותב: "אבל בעירובין שם תירצו (בד"ה 'רב חסדא'), דכל ג' פרסאות חשוב בפניו, ועל זה אמרו בפניו אסור וכו'". וצ"ע, מדוע הוא מביא כל זאת בשם תוס' בעירובין דווקא, שבפשטות אף תוס' בסנהדרין מסכים לכל זה, וכל המחלוקת היא מהו התירוץ לברייתא אצלנו, שאוסרת רק בתוך ג' פרסאות.

¹⁰ אמנם הריב"ש מתייחס לתוס' בעירובין, אך ניתן לומר זאת גם בתוס' אצלנו.

עונה הרמב"ם, שיש להבדיל בין לקבוע עצמו להורות וללמד ובין הוראה בדרך מקרה.

הרמב"ם מסיים: "אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות לכל שואל, אפילו הוא בסוף העולם... אלא אם כן נטל רשות מרבו". מפשטות דבריו נראה, שההיתר "אלא אם כן נטל רשות מרבו" הוא דווקא לגבי "אפילו הוא בסוף העולם", אך כאשר הוא בתוך י"ב מיל – אפילו רשות לא מועילה¹¹. וכן נראה שלמד הכס"מ.

אך נראה ידברי הכס"מ שסבר, שכאשר נטל רשות בתוך י"ב מיל, כבר אין איסור משום כבוד רבו (כנראה מפני שסבר כדעת הראשונים, שקיים כאן הכלל של רב שמחל על כבודו – כבודו מחול), אלא רק "דלא מסתייעא מילתא"¹², ואין זה כפשט דברי הרמ"א והגר"א על פי תוס' בסוגייתנו, שבפניו רשות לא מועילה כלל וקיים איסור כבוד רבו.

מהי מהי... האיסור לפי הרמב"ם, בהוראה מחוץ ליי"ב מיל?

מלשון הרמב"ם (הלכה ב'): "איזהו חולק על רבו", שהיא המשך למה שהוזכר בהלכה א': "לפיכך אמרו, כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר, 'בהצותם על ד' זה שקובע לו מדרש ויושב ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קיים, ואע"פ שרבו במדינה אחרת", נראה שהאיסור הוא איסור גמור משום כבוד רבו. ולפי זה צריך לומר, שמה שהרמב"ם מחלק דווקא חוץ ליי"ב מיל, בין הוראה קבועה להוראה בדרך מקרה, הוא מפני שחוץ ליי"ב מיל האיסור פחות חמור. וכמו שלא חייב מיתה, כך יש גם קולא בהוראה בדרך מקרה, משא"כ בהוראה בתוך י"ב מיל.

אולם לפי זה יש לברר, היכן באה לידי ביטוי גזירת רבי? ואין לומר שהיא באה לידי ביטוי בדברי הרמב"ם בסוף ההלכה: "ולא כל מי שמת רבו, מותר לישב ולהורות בתורה אלא אם כן היה תלמיד שהגיע להוראה", כיון שכאן לא מוזכרת הגזירה ולא מדובר על נטילת רשות, והלכה זו קיימת גם קודם הגזירה (וכפי שנראה מהמשך דברי הרמב"ם בהלכה ד').

בפתיחת דברי הכס"מ על דברי הרמב"ם "איזהו חולק על רבו", כותב הכס"מ: "בפ"ק דסנהדרין 'תנא: תלמיד אל יורה אלא אם כן נטל רשות מרבו' ותניא תו התם: 'תלמיד אל יורה' וכו'". מהביאו את הברייתא הראשונה, שאזמרת את גזירת רבי, נראה שזיהה את דברי הרמב"ם בהלכות אלו גם עם גזירה זו.

וצ"ל לפי זה, שהאיסור חוץ לג' פרסאות הוא מחמת הגזירה, ולכן הוא דווקא כשמורה בדרך קבע ולא בדרך ארעי, שעל כך לא גזרו. וכן מפורש בשו"ת הריב"ש (סימן רע"א) בדעת הרמב"ם, וכן נראה מהגר"א (תחילת ס"ק ח). ולפי זה מובן גם, מדוע נטילת רשות מועילה, שהרי זו גופא היתה הגזירה "אלא אם כן נטל רשות מרבו", אך בתוך ג' פרסאות לעולם אסור,

¹¹ מדברי הרמב"ם (הלכה ב'): "ואסור לאדם להורות בפני רבו לעולם" אין הוכחה לדבר, שנראה לפרש את הלשון "לעולם", לא שבאה לשלול את ההיתר שרבו נותן לו ברשות, אלא את החילוק שמביא הרמב"ם בהמשך, בין הוראה קבועה לדרך מקרה.

¹² וכתב הוא, שודאי אביי נטל רשות מרבו, שהרי לא יתכן שעבר על איסור כבוד רבו, המחייב מיתה.

אם מצד האיסור משום כבוד רבו, כפי שעולה מהרמ"א, אם מצד דלא מסתייעא מילתא כפירוש הכס"מ ברמב"ם.

אולם עדיין קשה ממה שהוכחנו, שמפשוטות דברי הרמב"ם נראה, שגם האיסור חוץ לגי' פרסאות הוא מחמת האיסור של חולק על רבו¹³.

ואולי נתרץ, שאכן האיסור חוץ לגי' פרסאות הוא מחמת הגזירה. נכון, שטעם הגזירה היה מצד המעשה שארע שטעו בהוראת אותו תלמיד, אך מהות הגזירה היתה שהרחיבו את איסור דאורייתא משום כבוד רבו גם חוץ לגי' פרסאות, ולעולם האיסור הוא מדרבנן ויש בו את הקולות דלעיל, וכן היא דעת הריב"ש (כפי שיובא בחלק הבא), אך קשה לעני"ד להכניס זאת לפשט לשון הרמב"ם וצ"ע.

בש"ך (סי"ק ד'), ביחס לדברי הרמ"א, כותב:

"ודעת הראב"ד והרשב"א בתשובה (סימן קי"א) והריב"ש (סימן רע"א), דנטילת רשות מהני אפילו תוך ג' פרסאות".

ה. דעת הריב"ש

כפי שהזכרנו לעיל, דעת הריב"ש בתוס' בעירובין וכן בדעת הרמב"ם, שהאיסור חוץ לגי' פרסאות הוא מחמת הגזירה, והחילוק של תוס' בעירובין בין תלמיד גמור לתלמיד חבר הוא, שלא גזרו בתלמיד חבר. וכן כותב בדעת הרמב"ם, שהחילוק בין הוראת קבע להוראת ארעי הוא, שלא גזרו בהוראת ארעי.

ומוסיף הריב"ש (ד"ה "ולפי זה"), שאע"פ שהגזירה היא משום חשש טעות, בכל אופן לא גזרו אלא בחיי רבו¹⁴. מנמק זאת הריב"ש במספר טעמים:

1. כך היה המעשה שבגללו גזרו, ומשום הכי לא גזרו אלא כמעשה שהיה.
  2. "ועוד, שכיון שהתלמיד הגיע להוראה ומשום הכי אסור למנוע עצמו מהוראה (כדין "ועצומים כל הרוגיה" – זה שהגיע להוראה ואינו מורה – ע"ז י"ט ע"ב), אלא שמחמת מעשה שהיה ראו לגזור, שיתפו בזה כביד. בו, כדי שתהיה המניעה מהוראה לכבוד רבו, שהוא כבוד התורה"¹⁵.
- יוצא מהסבר זה, שיכול הוא לבקש רשות רק מרבו, ואילו רשות מרב אחר, אע"פ שיבתן אותו ויראה שראוי הוא להוראה – לא תועיל. אמנם הריב"ש כתב (לעיל בד"ה "ויש מפרשים") נפק"מ אם האיסור הוא מחמת הדין או

¹³ ואולי מדובר דווקא ביושב ודורש ומלמד ולא במורה הוראה, אך לא נראה לעני"ד לחלק כן.

¹⁴ ומדייק כן מפשוטות לשון הגזירה "א"כ נוטל רשות מרבו", שמשמע מרבו דווקא, וממילא כאשר רבו נפטר אינו יכול לקבל רשות, ולא מסתבר שבמצב כזה לא יוכל ללל להורות.

¹⁵ נראית כוונתו, שרק מצד תועלת הגזירה לא היו גוזרים, שיש כנגד תועלת הגזירה הפסד של "עצומים כל הרוגיה", ולכן ע"י שצרפו לכך את הרחבת דין תורה של כבוד רבו יכלו לגזור. ומסביר הוא בהמשך, שלכן רב המנונא לא הורה כל ימי רב הונא, אע"פ שבודאי רב המנונא הגיע להוראה ויכול היה לבקש רשות ולהורות, אלא כיון שיש בכל כבוד רבו (אפילו חוץ לגי' פרסאות), לא רצה רב המנונא ליטול רשות כל ימיו של רב הונא. ו... כבודו.

מחמת הגזירה, כאשר נתן לו אחד מרבותיו רשות. שמצד הגזירה הדבר מועיל, אך מצד דינא, אם רבו האחר בתוך ג' פרסאות עדיין הדבר אסור. ולכאורה, גם מצד הגזירה יש לאסור לפי הסברו כאן, שגם האיסור מחמת הגזירה יש בו איסור של כבוד רבו. וצריך אולי לומר בדעתו, שכאשר אחד מרבותיו נותן רשות – אין בכך פגיעה גם בכבוד רבו האחר. אך לפי זה יוצא, שגם בתוך ג' פרסאות, לדעות שמועילה רשות, אם אחד מרבותיו שבתוך ג' פרסאות נתן לו רשות, יכול הוא להורות, למרות שרבו השני נמצא גם כן בתוך ג' פרסאות ולא נתן לו רשות! אלא שניתן לחלק ולומר, שלגבי איסור חוץ לג' פרסאות, למרות שלדעת הריב"ש הוא הרחבת איסור דאורייתא של כבוד רבו, הקלו בו יותר מאשר בתוך ג' פרסאות ואין ללמוד לאחד מן השני¹⁶.

3. טעם שלישי מובא בריב"ש, מדוע הגזירה היא רק עד מות רבו, וז"ל:

"וגם שאם היה צריך נטילת רשות מרב אחר שאינו מובהק, הנה היה צריך להיות התלמיד משמש הרב ההוא זמן רב טרם ידע ויכיר בו אם הוא ראוי לתת לו רשותו והיה נמנע זמן רב מהוראה ויש במניעה זו איסור".

וכפי שמביא הוא בהמשך מהגמרא בע"ז "ועצומים כל הרוגיה" – זה שהגיע להוראה ואינו מורה.

---

¹⁶ עוד ניתן לומר, שאף שהריב"ש כתב, ששיתפו בזה כבוד רבו, זהו דווקא כאשר טעם הגזירה קיים, אך כאשר נטל רשות מאחד מרבותיו – בטל טעם הגזירה, ועל מקרה כזה לא גזרו גם מצד כבוד רבו.

כמו כן יש לברר ביחס לדברי הריב"ש, האם קיים בכלל איסור של כבוד רבו כאשר יש לאדם מספר רבנים. ואם אחד מהם הוא רבו המובהק, האם צריך רשות דווקא ממנו, כדי להתיר את איסור כבוד רבו.